

TERRA LIBERA

ČASOPIS HLÁSÍCÍ SE K TRADICI LAISSEZ FAIRE

březen 2006 / ročník 7

Globalizace

Johan Norberg

Světová nerovnost

Řada odpůrců globalizace říká, že proti globalizačnímu vývoji obecně nic nemají. Co jim dle jejich slov vadí, je skutečnost, že i kdyby se skutečně většině lidí začalo dařit lépe, narostly rozdíly mezi lidmi a mezi zeměmi. Tvrdí, že bohatí lidé a země si polepšili daleko více než ostatní. Vzrostla tedy nerovnost. Kritici globalizace poukazují na skutečnost, že celkový HDP na hlavu 20 nejbohatších zemí světa byl před čtyřiceti lety 15krát větší než celkový HDP na hlavu 20 nejchudších zemí, dnes je asi 30krát takový.

Existují dva důvody, proč tyto výtky vůči globalizaci nedávají smysl. Za prvé, i kdyby to byla pravda, tak co? Mají-li se všichni stále lépe, co na tom, že někdo pocítí zlepšení rychleji než někdo jiný? Pro každého je jistě důležité, aby se měl co nejlépe, nikoli, má-li se jedna skupina lépe než druhá. Jedině těm, kdo za větší problém považují bohatství než chudobu, může připadat problematické, když se někteří lidé stávají milionáři a jiní bohatnou z vlastních, odlišných startovních podmínek. Je lepší být chudý v nerovnostářských Spojených státech, kde se hranice chudoby pro jednotlivce v roce 2001 pohybovala kolem 9 039 USD za rok, než si být roven s ostatními v zemích jako je Rwanda, kde HDP na hlavu dosáhlo v roce 2001 (vyjádřeno v paritě kupní síly) 1 000 USD, nebo Bangladéši (1 750 USD) či Uzbekistánu (2 500 USD). Častým důvodem, proč došlo k nárůstu rozdílů v některých reformujících se státech, mezi něž patří například Čína, je skutečnost, že města rostla rychleji než venkov. Mohl by si však někdo při tak nevídaném snížení chudoby, ke kterému v městech a vesnicích došlo, přát, aby se nikdy neuskutečnilo?

Chudí lidé ne vždy zažívají chudobu. Řada pojetí vyjadřuje chudobu relativně. To znamená, že místo aby se měřilo, jak je kdo chudý, se řekne, jak je tento člověk chudý ve srovnání s ostatními. Jeden z konceptů chudoby, který často používá například UNDP, řadí lidi mezi chudé tehdy, mají-li méně než polovinu mediánové mzdy země, ve které žijí. To znamená, že tentýž člověk, který žije v chudé zemi, např. Nepálu, a který je zde považován za "pracháče", bude v USA zařazen do kategorie "chudý jak kostelní myš". Z toho vyplývá, že relativní údaje nelze srovnávat na mezinárodní úrovni. Ti, kdo jsou v USA zařazení do skupiny chudých, ne vždy žijí v podmínkách, jež bychom označili za chudobu. 72 procent chudých amerických rodin tak vlastní jedno či více aut, 50 procent má klimatizaci, 72 procent má pračku, 20 procent myčku nádobí, 60 procent vlastní mikrovlnnou troubu, 93 procent má barevný televizor, 60 procent má videopřehrávač a 41 procent vlastní dům, ve kterém žije (chudoba se vztahuje jen k běžnému příjmu, příjem v sobě nezahrnuje vlastnictví nemovitého majetku).

Za druhé, nerovnost prostě a jednoduše nevzrostla. Názor o nárůstu světové nerovnosti vychází z velké části z údajů Rozvojevého programu OSN (UNDP), zejména ze *Zprávy o lidském rozvoji* z roku 1999. Čísla ve zprávě však nejsou vyjádřena v kupní síle.

(pokračování na straně 2)

„Super Size Me”, šeptá vláda...

Dan Šťastný

Existuje několik amerických vývozních artiklů, bez nichž by se Evropa lehce obešla, a mohla by naopak jásat. Takové protimonopolní zákonodárství, politická korektnost či pozitivní diskriminace by na takovém seznamu jistě neměly chybět. V poslední době se k nim přidala hysterie ohledně obezity, jejíž posledním a populárním výkřikem je film *Super Size Me* z dílny Morgana Spurlocka, režiséra reality show, v nichž sám hraje hlavní roli. Tento dokument ukazuje na měsíc Spurlockova života, během něhož se nezřízeně cpal produkty řetězců McDonald's. (Pokud je někdo napnutý, jak to dopadlo, tak... čtěte dál!)

Při této příležitosti byla odstartována česká verze takové exhibice s vtipně lokálním názvem *Super Špek Me*, patrně abychom viděli, co se stane českému člověku, když se bude měsíc cpát jídlem z českých bufetů a stánků. (Pokud je někdo napnutý, jak to dopadne, tak ztloustne...)

Proč jsou takové kousky vůbec považovány za divácky atraktivní, nemluvě o jejich nominaci na Oscara? Není snad zřejmé, o co autorům dokumentu jde, když se musel český dobrovolník zavázat 1) požídat pouze produkty "typicky českých restaurací, jídelen, bufetů, masných krámů a stánků" (nesmí kupříkladu jíst zeleninu a ovoce!); 2) sníst alespoň dvě teplá jídla denně (tj. "plné porce");

(pokračování na straně 3)

A v tom tkví jejich problém. Údaje z UNDP tudíž neříkají nic o tom, co si lidé mohou za své peníze ve skutečnosti koupit. Ukazují jen, jaká je úroveň oficiálního směnného kurzu a jaká je hodnota měny daného státu na mezinárodním trhu. To je však poněkud ubohé měřítko chudoby. Není třeba připomínat, že skutečná životní úroveň chudých lidí se daleko více odvíjí od nákladů na jídlo, oblečení a bydlení v jejich zemi, než na tom, co by si tito lidé za své peníze koupili na dovolené v Evropě. Zvláštní přitom je, že program UNDP používá kupní sílu pro úpravu čísel ve svém indexu lidského rozvoje (HDI), který slouží za obecné měřítko životního standardu. Vyjádření čísel v kupní síle při hledání míry nerovnosti na světě nepoužilo OSN jen proto, aby svými údaji mohlo podpořit teze o jejím růstu.

Zpráva Norského institutu pro zahraniční záležitosti zkoumala světovou nerovnost za pomoci údajů vyjádřených v kupní síle. Analýzy institutu ukazují, že se nerovnost mezi zeměmi, narozdíl od obecného přesvědčení, od konce 70. let 20. století neustále *sníží*. K obzvláště rychlému poklesu došlo mezi lety 1993 a 1998, kdy začala na síle nabírat globalizace. Nedávno tyto závěry potvrdil další podobný výzkum, vypracovaný na Kolumbijské univerzitě ekonomem Xavierem Sala-i-Martinem, jehož specializací je hospodářský rozvoj. Poté co Sala-i-Martin upravil čísla UNDP o paritu kupní síly, zjistil, že při měření jakoukoli obvyklou metodou světová nerovnost prudce poklesla. Bhalla a Sala-i-Martin rovněž nezávisle na sobě zjistili, že v případě nerovnosti mezi *osobami*, spíše než mezi zeměmi, byla světová nerovnost na konci roku nejnižší od ukončení 2. světové války. Oba autoři upozorňují, že odhady porovnávací země, a nikoli jednotlivce, skutečnou nerovnost do značné míry přeceňují. Při srovnávání zemí se totiž zisky obrovského množství lidí vyrovnávají srovnatelnými ztrátami mnohem menšího množství lidí. Se zeměmi jako je např. Čína a Grenada se zachází jakožto s údaji stejné váhy, ačkoli čínská populace je 12000krát větší než populace Grenady. Zaměříme-li se ale spíše než na národy jako celky na jednotlivé lidi, je nespočet důkazů o tom, že v posledních třiceti letech došlo k celosvětovému vyrovnání. Srovnáme-li pouze 10 procent nejbohatších s 10 procenty nejchudších, vidíme, že došlo k nárůstu nerovnosti, což dokazuje, že malá skupina lidí zůstává pozadu (později se vrátíme k tomu, v jakých zemích a proč tato skupina existuje). Studie zahrnující všechny země však jednoznačně ukazuje na všeobecný nárůst rovnosti. Jestliže například srovnáme nejbohatší a nejchudší pětinu či nejbohatší a nejchudší třetinu, zjistíme, že rozdíl mezi nimi klesají.

Ekonomové měří obvykle stupeň nerovnosti prostřednictvím "Giniho koeficientu". Je-li koeficient nula, znamená to naprostou rovnost, kdy všichni vlastní stejné množství bohatství. Nabude-li koeficient hodnoty jedna, znamená to úplnou nerovnost, kdy jedna jediná osoba vlastní všechno. Giniho koeficient spočítaný pro celý svět klesl z 0,6 v roce 1968 na 0,52 v roce 1997, tj. pokles o více než 10 procent.

Jelikož se ukázalo, že rovnost mezi bohatými a chudými v rámci jednotlivých zemí zůstala v tomto období zhruba na stejné úrovni (u jedné půlky narostla, u druhé se snížila), celková rovnost se naproti obecnému přesvědčení zvýšila. Zpráva Světové banky z přelomu let 1998 a 1999 mimo jiné hodnotila rozdíl v příjmech, jež směřovaly k 20 procentům nejbohatších a k 20 procentům nejchudších obyvatel rozvojových zemí. Hodnocení samozřejmě ukázalo, že rozdíly jsou velmi vysoké. Zároveň však ukázalo, že na všech kontinentech dochází k poklesu tohoto rozdílu! Jedinou výjimku tvoří postkomunistická východní Evropa, kde k nejrychlejšímu nárůstu nerovnosti došlo v zemích, kde proběhla reforma nejpomaleji.

Zdá se, že zpráva UNDP z roku 1999 tyto závěry popírá. Její závěry jsou však pochybné, přinejmenším proto, že OSN ve své zprávě vypustila své vlastní statistické údaje z let 1995–97, kdy došlo k nejrychlejšímu poklesu nerovnosti. Navíc její vlastní statistické údaje mapující blahobyť, které obsahuje index HDI, ukazují na ještě rychlejší pokles nerovnosti na světě než zmiňovaná norská zpráva. HDI v sobě zahrnuje hned několik různých ukazatelů blahobyti: příjem, úroveň vzdělání a průměrnou délku života populace. Index nabývá hodnot od 0, kdy jde o situaci nejhlubší nouze, po 1, kdy zavládne naprostý blahobyť. V posledních 40 letech HDI rostl ve všech skupinách zemí. Nejrychleji ze všeho však rostl v zemích nejchudších. V zemích OECD HDI vzrostl z 0,8 na 0,93 mezi lety 1960 a 2000. V rozvojových zemích rostl ještě rychleji, z 0,26 na 0,65 pro stejné období.

Často můžeme slyšet zprávu, že nejbohatší pětina lidí na světě je 74krát bohatší než nejchudší pětina. I tato informace vychází z UNDP. Pokud však měříme bohatství v jednotkách toho, co tyto skupiny za své peníze získají, tj. použijeme-li údaje vyjádřené v paritě kupní síly, pak nejbohatší pětina světové populace je jen 16krát bohatší než pětina nejchudší.

Vlastnická práva - v zájmu chudých

Zjištění, že ekonomická svoboda není nepřitelem rovnosti, je překvapením pro každého, kdo kdy slyšel, že kapitalismus je ideologie bohatých a privilegovaných. Ve skutečnosti je to přesně naopak. Svobodný trh je protikladem společnosti pro privilegované. V tržní ekonomice si udržíte své dobré ekonomické postavení jedině tak, že budete zlepšovat svou výrobu a nabízet lidem dobré výrobky a služby. Privilegia mohou hrát významnou roli jen v regulovaných ekonomikách, kde jsou vybraným skupinám udělována výsadní postavení a státem zabezpečené monopolní zisky. Kdo má správné kontakty, ten si může dovolit použít úplatky. Kdo má čas a kdo se dokáže probrat obrovským množstvím regulací, ten může začít podnikat a obchodovat. Chudí takovou šanci nikdy nedostanou. Nemohou si otevřít třeba jen malý podnik, jako je pekařství či nějaký obchůdek. V kapitalistické společnosti mohou své štěstí zkusit všichni lidé, kteří mají nápad a silnou vůli, a to dokonce i když je jejich vládci nemají v oblibě.

Globalizace narušuje mocenské vztahy, osvobozuje lidi z moci jejich místních vládnů a přispívá tak k otevření možností pro všechny. Svobodný obchod spotřebitelům umožňuje koupit si výrobky a služby od kokoli, vybrat si z velké škály konkurujících si podnikatelů na světě. Nemusí si je kupovat od místních monopolistů. Díky svobodnému pohybu kapitálu mohou chudí lidé s dobrými nápady své projekty financovat. Svoboda pohybu lidí způsobuje, že jediný existující zaměstnavatel ve vesnici musí nabízet vyšší mzdy a lepší pracovní podmínky, aby přilákal pracovní síly. Kdyby tak neučinil, jeho pracovníci by mohli odejít pracovat někam jinam.

Levicově smýšlející lidé často hovoří o ekonomické liberalizaci, která obhájí vlastnická práva, jako o ideologii bohatých. Obrana soukromého vlastnictví však neznamená upevnění stávajících podmínek vlastnictví. Při empirickém zkoumání zjistíme, že hlavní skupinou, která má z ochrany vlastnických práv užitek, nejsou bohatí. Z ochrany soukromého vlastnictví mohou mít naopak nejvyšší užitek nejvíce ohrožené skupiny lidí. Ve společnosti, kde nejsou stabilní vlastnická práva, mohou právě tyto skupiny ztratit nejvíce. V takové společnosti totiž nejsnáze převzme kontrolu nad zdroji lidí, kteří mají politickou moc a kontakty. Kde je soukromé vlastnictví, tam zdroje a příjmy směřují především k těm, kdo jsou produktivní a kdo na trhu nabízí služby a pracovní příležitosti. Sociálně slabé skupiny pak mají daleko větší šance k uplatnění, než jaké jim nabízí systém ovládaný mocí a korupcí. Díky postupnému snižování cen výrobků v poměru k příjmům mohou navíc právě chudí lidé nejvíce získat. K poklesu cen napomáhá konkurence fungující v podmínkách soukromého vlastnictví. Vlastnická práva jsou motivací pro předvídatost a osobní iniciativu, podněcují růst a jeho plody pak rozdělují v průměru rovným dílem mezi bohaté a chudé. Zajištění ochrany soukromého vlastnictví tak bude mít ve společnosti stejně příznivý dopad na chudé jako zavedení všeobecného vzdělání. Závěry výzkumných studií se shodují v tom, že ochrana soukromého vlastnictví představuje nejlepší ekonomickou reformu, která zajistí růst.

Peruánskému ekonomovi Hernandu de Sotovi se více než komukoli jinému podařilo ukázat, jak je pro chudé nevhodná situace, kdy neexistují vlastnická práva. Ve své revoluční knize *Tajemství kapitálu* obrací ortodoxní pohled na světovou chudinu vzhůru nohama. Problémem není, že jsou bezmocní, problémem není dokonce ani to, že nemají dostatek "majetku" ve smyslu fyzického jmění. Problém spočívá spíše v tom, že chudí lidé nemají žádná oficiální práva k majetku.

Chudí lidé často usilovně pracují a velkou část svého příjmu uspoří, aby ji později utratili na vylepšení svých pozemků a domů. De Soto strávil mnoho let cestováním a výzkumem. Podle jeho odhadů je hodnota nemovitostí (domů a půdy, na které tyto domy stojí) chudých lidí v zemích třetího světa a v býva-

lých komunistických zemích přibližně o 9,3 bilionu USD vyšší, než uvádí oficiální statistiky. Tato obrovská suma převyšuje souhrnnou hodnotu všech firem obchodovaných na dvaceti největších burzách světa – Newyorské burze, NASDAQ, burzách v Torontu, Tokiu, Londýně, Frankfurtu, Paříži, Milánu a desítkách dalších. Problém spočívá v tom, že pokud vlastník nepodstoupí nesmírně složité byrokratické procedury, vlády v zemích třetího světa jeho vlastnická práva zpravidla neuznají. Lidé v zemích třetího světa obsazují pozemky ve společném vlastnictví. Staví na nich jednoduché domy, ze kterých pak vznikají kolonie chatrčí. Obyvatelé je však neustále vylepšují, zakládají malé obchůdky, přesně tak, jak to před několika stoletími dělali chudí lidé na západě. Potíž je však v tom, že v dnešních rozvojových státech je prakticky nemožné něco takového zaregistrovat jako nemovitost. De Soto tyto problémy názorně ukázal prostřednictvím náročného experimentu. On a řada jeho kolegů se vydali do světa s cílem registrovat nemovitosti. Výsledky jejich snažení jsou děsivé.

V Peru bylo k získání právního titulu k domu, který byl postaven na veřejném pozemku, potřeba 207 různých administrativních úkonů na 52 různých úřadech. Na každého, kdo se rozhodne legálně založit jednoduchou živnost, jako je taxislužba nebo soukromá autobusová služba, čeká 26 měsíců byrokratických procedur. Na Haiti se mohou lidé usadit na parcele veřejného pozemku pouze tak, že si ji na pět let pronajmou a poté odkoupí. Avšak jen získání povolení k pronájmu představuje 65 úkonů a trvá více než 2 roky. Odkoupení vlastní nemovitosti pak zabere ještě daleko více času. Na Filipínách může stejný postup trvat přes 13 let. Zaregistrovat parcelu na egyptské poušti podle zákona vyžadovalo povolení od 31 úřadů, což znamená dobu od 5 do 14 let. V případě zemědělské půdy šlo o 6 až 11 let. Získání licence k provozování továrny se dvěma šicími stroji v ko-

lonii chatrčí v Limě zabralo 289 dní – každý den 6 hodin cesty na úřady, stání ve frontách ve snaze setkat se s těmi správnými úředníky, vyplňování formulářů a čekání na odpověď. Celý proces stál navíc k nutnému času celkem 1231 USD, což je více než třicetinasobek minimální měsíční mzdy.

Pro lidi, kteří nemají dost prostředků nebo kontaktů na vlivná místa, představují tyto bariéry nepřekonatelnou překážku. Jediná možnost, která chudým lidem zbývá, je provozovat malinký podnik v neoficiálním sektoru, mimo meze zákona. Jako takoví však nemají nárok na zákonnou ochranu a neodvažují se dlouhodobě investovat, a to ani když nějakou hotovost navíc mají. Jejich nemovitost není součástí jednotného katastru, který vydává zápisy a označuje, co komu patří. Pokud není jasné, co komu patří, není ani jasné, jak dochází k transakcím nebo kdo je na daném místě zodpovědný za platby a služby. Nemovitost zůstává “mrtvým kapitálem”. Nelze na ni získat hypotéku. Vlastník tak přichází o jeden ze zdrojů kapitálu na financování vzdělání či na investice do rozšíření podniku. Obvyklý způsob, jakým v prosperujících zemích malí podnikatelé získávají kapitál, není proto v rozvojových zemích možný. Bez zaregistrované adresy a bez možnosti být úvěrově bonitní je často nemožné získat přípojku na telefon, vodu či elektřinu a nemovitost dokonce nelze ani prodat. Podnikatelé rovněž nemají možnost rozšířit svůj podnik prostřednictvím prodeje jeho akcií.

Vlastníci malinkých podniků, nucení pracovat v neoficiálním sektoru, si musí neustále dávat pozor na úředníky a policii, případně musí být připraveni zaplatit vysoké úplatky. Znamená to, že jejich podniky musí zůstat malé a špatně odhalitelné. Podnikatelé tak nemohou využívat úspor z rozsahu. Rovněž se neodvážejí dělat svému podniku reklamu či výrazně rozšiřovat

okruh svých zákazníků. Své výrobky prodávají v blízkém sousedství, ne dále. Větší obchody mohou uzavírat jen se členy rodiny a lidmi, které osobně znají.

De Soto tvrdí, že 50 až 75 procent obyvatel rozvojových zemí pracuje ve sféře, kde nemají nárok na zákonnou ochranu, a že přibližně 80 procent domů a pozemků není zaregistrováno pod jmény svých současných vlastníků. V jedné zemi, kterou de Soto navštívil, založil sám městský úřad nelegální osadu na půdě ve společném vlastnictví, aby měli jeho zaměstnanci kde bydlet. V zemích, kde nefunguje systém registrovaného vlastnictví, má převážná většina populace majetek, který však nesmí plně využívat. V případě neexistence vlastnických práv nemohou lidé svůj majetek využívat jako základnu rozvoje. Přesný opak však představoval cestu, která dovedla západní svět k prosperitě. V rozvojových zemích má pouze elita kontakty, které jí dovolují zapojit se do moderní ekonomické činnosti. Kapitalismus bez vlastnických práv se stává kapitalismem pouze pro elity. Miliony schopných a podnikavých lidí, lidí, kteří by se mohli stát podnikateli budoucnosti, jsou uvězněni v chudobě.

Krátkozraký pozorovatel nedokonalostí kapitalismu snadno přehlédne svobodu a nezávislost, jež kapitalismus přináší lidem, kteří ve svých životech nezažili nikdy nic jiného než útlak. Rovněž nebere v potaz mírový, vytrvalý pokrok, základní to pravidlo společnosti s tržní ekonomikou. Existují v historii či ve světě kolem nás nějaké důkazy, dokládající, že by totéž dokázal i jiný systém?

Výňatky z knihy Globalizace – na obranu globální ekonomiky a globálního kapitalismu, která právě vychází v péči Alfa Publishing a Liberálního institutu (přeložila Tereza Urbanová)

„Super Size Me”, šeptá vláda...

(pokračování ze strany 1)

3) nesportovat (tj. zbytečně se nehýbat) a 4) vypít alespoň jedno pivo denně?

Vzhledem k tomu, že pohled na zamaštěného českého dobrovolníka (ani na zvraccujícího Morgana Spurlocka) se nezdá být až takovou legrací, dá se předpokládat, že akce těží svoji popularitu z přesvědčení, že nadváha a obezita představují celosvětovou epidemickou nemoc a že existuje někdo, kdo je za její šíření mezi nebohými lidmi odpovědný: ziskuchtivý potravinářský průmysl a zvláště pak řetězce rychlého občerstvení... Takový pohled má ale své mouchy.

Nemoc?

Zapravě je třeba mít na paměti, že ať již jsou důsledky obezity na zdraví jakkoliv špatné, nepředstavuje obezita sama o sobě nějaký patologický stav, nějakou nemoc. Je to spíše stav, který činí výskyt nějakých opravdo-

vých nemocí (srdeční onemocnění, cukrovka, nemoci pohybového ústrojí) pravděpodobnější. Přesně o kolik pravděpodobnější není zdaleka tak jasné, jak se zdá. Údaje uváděné těmi, kdo bijí kvůli obezitě na poplach, se opírají pouze o takové klinické studie, z nichž je patrný velký vliv obezity na výskyt onemocnění, a pozoruhodně ignorují studie, z nichž takový závěr třeba vůbec neplyne. Tak či onak není obezita nemocí (přestože může k nemocem vést) o nic více, než třeba opálení od sluníčka (přestože může vést k rakovině kůže).

Epidemie?

Zadruhé, pokud považujeme obezitu za *důsledek* příliš bohaté a nezdravé stravy (což bojovníci proti občerstvovacím řetězcům bezpochyby činí), potom je stav obezity značně vzdálen tomu, co se běžně za epide-

mii označuje. Obezita totiž není jako mor, ebola či ptačí chřipka, které se mohou šířit z jednotlivce a jednotlivce bez jejich příčinění a vědomí. Obezita může “postihnout” pouze ty, kteří tomu přizpůsobili svoji životní správu (jako třeba náš dobrovolník v Super Špek Me). Spojitost mezi životní správou a tělesnou váhou je navíc natolik notoricky známa, že by bylo naprosto směšné svalovat šíření obezity mezi lidmi na skutečnost, že to lidé netuší.

Možná se jedná o zbytečný spor o definici epidemie. Bojovníci proti obezitě tím klidně mohou mít na mysli prostě jen “rozšířený jev”. To ale dává podobný smysl jako mluvit o epidemii mobilních telefonů či epidemii automobilismu. Důvodem používání termínu “epidemie” v souvislosti s obezitou bude spíše snaha učinit z tohoto jevu veřejnou záležitost.

Viník?

Pokud by byla obezit správně považována za důsledek chování každého z nás, byla by otázka viníka takového stavu zcela zřejmá a obezita by se nikdy nestala veřejnou záležitostí a problémem k "řešení". Na druhou stranu, jakmile obezitu za epidemickou nemoc označíme, dává najednou smysl se po původci obezity ptát, dopadnout jej a zneškodnit.

Lidé rádi přesouvají vinu za věci, které se jim nelíbí na druhé. O co jednodušší a příjemnější je přesunutí viny na tak neosobní subjekt, jako jsou velké korporace. Zastánci ideje světové epidemie obezity tak vlastně všem obézním jednotlivcům našeptávají: "vy za nic nemůžete, to vás jen ty velké firmy zneužívají pro své zisky a ničí vám při tom vaše zdraví. Vyrábějí příliš tučné, slané, sladké či jednoduše příliš dobré jídlo, kterému nemáte šanci odolat..." Není divu, že taková myšlenka se ve světě, kde je podnikání pro zisk samo o sobě málem nadávkou, velmi rychle ujme a šíří.

Korporace á la McDonald's

Taková myšlenka je ale stejně zvrácená, jako je populární. Jednak spojitost obezity s rychlým občerstvením je ještě méně průkazná než její spojitost s jídlem obecně a Spurlockovo *Super Size Me* do seriózní diskuse o ní nijak nepřispívá. Pouze ukazuje to, co každý ví: že se lze k tloušťce "dožrat". Není k tomu ale nutně třeba jídla z rychlého občerstvení. Kdyby si Spurlock nebo jeho český dvojník dopřával v obdobných proporcích jen samou zeleninu a ovoce, pravděpodobně by ztloustli taky.

Za druhé, podniky rychlého občerstvení nemají žádný konkrétní zájem činit své zákazníky nemocnými či zdravými, tlustými či hubenými. Právě skutečnost, že jim jde jen o jedno (zapomněli jste? no přece o zisk!), je nutí se zaměřit na jediný zprostředkující cíl: na to, aby byli jejich zákazníci spokojeni. Proto existuje dobrý důvod k přesvědčení, že rychlé občerstvení typu McDonald's (či v českých podmínkách stánky s klobásami)

jsou rozšířenější než vegetariánské koutky z toho důvodu, že lidé dávají přednost „nezdravému“ jídlu z rychlého občerstvení před zeleninou a vodou z dietních jídelen přednost. Na chování řetězců rychlého občerstvení není nic nečestného. Na své zákazníky nezkouší žádné triky, neprodávají jim zajíce v pytli. McDonald's dokonce ve snaze takové kritice předejít zavádí označování všech svých produktů nutričními hodnotami.

Mají-li být restaurace obviněny ze zodpovědnosti za obezitu jejich zákazníků, pak lze obdobnou argumentací svalit vinu za cokoliv na kohokoliv: z výskyty rakoviny kůže můžeme obvinít výrobce lehátek a z dopravních nehod výrobce automobilů.

Proč ten rozruch?

Nebereme to snad přeci jenom příliš vážně? Vždyť lidé dělají před kamerou i daleko stupidnější věci než požívání tuny hamburgerů. Nakonec, co je špatného na tom, když nějací aktivisté, kterým jde z nějakého důvodu o zdraví druhých lidí, apelují na ostatní, aby jedli zdravěji? To snad není zločin.

To je vše pravda. Problém ale spočívá v tom, že filmy takového stylu jsou jen špičkou ledovce. Důsledkem protiobezitní hysterie není stav, že lidé budou lépe informováni a v důsledku toho si budou moci lépe svoji životosprávu zvolit, ale naopak stav, kdy bude možnost zvolit si životosprávu podle sebe omezena. Cílem hysterie je donutit lidi, aby žili „zdravě“, protože to chce někdo jiný (a můžete hádat kdo).

Super Size Me a *Super Špek Me* jsou tak jakousi podprahovou filipikou proti korporacím a reklamou na regulaci, na níž se vláde doslova sbíhají sliny. Je-li totiž obezita světovou epidemií, kdo jiný s ní může účinně bojovat než vláda. Výsledkem budou nové daně, zákazy, předpisy a normy, prosazené pod vlajkou „zdraví“. První takové vlašťovky se objevují ve formě daní na potraviny z rychlého občerstvení, návrhů na daně z cukru či omezení prodeje některých pokrmů na určitých místech.

Prostřednictvím *Super Size Me* jakoby

Předplatné TL na rok 2006

*Jak se stát každý měsíc součástí
TERRA LIBERA?
Předplatte si zaslání časopisu
TERRA LIBERA.*

Roční předplatné časopisu, zasílaného v papírové podobě kamkoliv v rámci ČR, získá ten, kdo přispěje Liberálnímu institutu alespoň 150,- Kč nebo 0,25 g zlata. Předplatné v elektronické podobě lze získat za polovinu těchto částek.

Korunový účet: 111 333 0/2400
e-Gold účet: 131844

Více o e-Gold na www.libinst.cz

TERRA LIBERA

je vydávána společností TERRA LIBERA.

Kontaktní adresa:

TL, c/o Liberální institut,
Spálená 51, 110 00 Praha 1
E-mail: TL@libinst.cz

Její vydávání není povoleno ani schváleno žádnou státní institucí.

On-line archív

TERRA LIBERA

z let 2000 - 2005
dostupný na stránkách

www.libinst.cz

k nám v konečném důsledku promlouvala sama vláda: jako by nám našeptávala, co by ráda udělala se svojí postavou. Nenechme si to ale namluvit: jako by nestačilo, že je dávno největším špekounem, který by měl shodit.

PS: České *Super Špek Me* se jejich duchovním otcům a bojovníkům proti nezdravé stravě trochu vymknul kontrole. Stejně jako existují případy, kdy lidé na „dietě“ u McDonald's váhu *shodili*, došlo i v českém experimentu (navzdory usilovné snaze dobrovolníka) k tomu, že se po měsíci těšil *nižší váze a lepšímu zdraví*. To může poukazovat na skutečnost, že spíše než *co* jíte záleží na *tom jak* jíte. Před experimentem se stravoval méně pravidelně a jedl nejspíše - z hlediska zdraví - ještě horší potraviny než ve stigmatizovaných stravovacích zařízeních.

Takové příběhy se však do novin dostávají hůř. Na oficiálních stránkách (www.supersizeme.cz) budete po výsledku experimentu pátrat hodně dlouho. Není divu: bojovníkům proti obezitě se prostě nehodí do krámu! ■

